

POVESTEA UNUI TITLU

Probabil că Dante a început să lucreze la această operă în 1304, sau poate în 1306 sau 1307, nu se știe. Însă suntem siguri că a terminat-o cu puțin înainte să moară, în 1321. Titlul pe care Dante l-a ales pentru opera sa era *Commedia* sau *Comedia*. Prin termenul „comedie”, de fapt, se indică reprezentarea unor întâmplări luate din viața cotidiană, și care nu trebuie neapărat să facă publicul să râdă. În plus, pentru a prezenta aceste subiecte care privesc toate ființele umane, Dante a ales un stil „simplu”, și nu o limbă „elevată” precum aceea din textele tragice. Primul care a definit *Comedia* drept „divină” a fost un alt scriitor, și el de origine toscană – Giovanni Boccaccio. Autorul *Decameronului* s-a născut cu câțiva ani înainte de moartea lui Dante și a fost întotdeauna admiratorul său înfocat, și de asemenea și primul său biograf. Prin acel adjectiv, Boccaccio voia să sublinieze în același timp perfecțiunea care părea rezultatul unei inspirații divine, dar și natura religioasă a subiectului. În anul 1555, ediția îngrijită de Ludovico Dolce și tipărită de Gabriele Giolito de' Ferrari a fost publicată cu titlul pe care-l cunoaștem cu toții.

PURGATORIUL – CÂNTUL IX

El șapte P pe frunte-atunci îmi scrisese
cu-al săbiei vârf, și-apoi: „Pe dealul sfânt
tu vezi de-nchide aceste răni” – îmi zise.

O CĂLĂTORIE REALĂ

Divina Comedie nu este nici prima, nici ultima operă poetică în care se povestește despre o călătorie în lumea de dincolo. Dante iubea *Eneida* și știa bine că Eneas, personajul principal din acea scriere, a coborât în străfundurile Infernului pentru a-și revedea tatăl mort, pe Anchises. Și nu din pură întâmplare, pentru a-l conduce și a-i fi sprijin în traversarea țărâmului infernal, Dante l-a ales drept ghid pe Virgiliu, autorul *Eneidei*, poetul pe care-l admira mai mult decât pe oricare altul. Dar călătoria lui Dante este diferită de aceea a lui Eneas. De fapt, Dante dorește „să educe” cititorul. Cuvântul „educație” provine din latinescul *educere* și înseamnă „a conduce afară, a elibera, a scoate la lumină ceva care e ascuns”. După ce a traversat străfundurile întunecate ale Infernului și apoi muntele Purgatoriului, Dante ne conduce spre o lumină mai mare. Pentru a atinge acel scop înalt, nu e suficientă setea de cunoaștere.

PURGATORIUL – CÂNTUL XXX

Pe vălu-i alb, cu foi de-oliv încinsă
văzui o Doamnă, verde având manta
și-a ei hlamidă ca de foc aprinsă.

Și în Paradis va putea s-o revadă. Ea va fi aceea care-l va conduce în ultima parte a călătoriei spre Adevăr. Pe măsură ce avansăm în lectura Poemului, vers după vers, poezia lui Dante ne ajută să înaintăm, asemenea unei „torțe” care alungă întunericul și care ne permite să ajungem la o înțelegere din ce în ce mai profundă. Imaginile sunt din ce în ce mai vii, sentimentele intense și cuvintele pe care sufletele defuncților i le adresează lui Dante capătă înțelesuri din ce în ce mai adânci și mai emoționante. Ne aflăm într-o lume atât de reală, și cu toate acestea uluitoare. Suntem atât de uimiți, încât ajungem să ne îndoim și să ne întrebăm: Oare a avut loc cu adevărat această călătorie? Dante chiar a fost în lumea de dincolo? Sau poate, mai simplu, acele locuri, acele personaje și trăsăturile lor ne par atât de reale și vii pentru că le cunoaștem bine. Știm că sunt indiferenții, lacomii, avarii, cheltuitoarii, ipocriții, mincinoșii, certăreții, avarii și vanitoșii. Și-i cunoaștem pe cei drești, cinstiți, curajoși. Îi cunoaștem pentru că acele personaje suntem noi. În interiorul fiecăruia dintre noi se mișcă acele tensiuni opuse. Atunci,

poate că Dante ne călăuzește într-o călătorie înlăuntrul nostru. Dacă e așa, *Comedia* ne ajută să ne înțelegem contradicțiile și ne invită să nu ajungem la disperare:

cunoașterea și iubirea vor putea să ne călăuzească. Astfel, dacă această operă este fructul extraordinarei imaginații a autorului, dacă Dante nu a fost cu adevărat în lumea de dincolo, cu siguranță „efectele” călătoriei, la finalul lecturii, vor fi mai mult decât reale. Senzațiile pe care le-am trăit și descoperirile pe care le-am făcut ne transformă. Suntem mai vii decât înainte, mai conștienți și mai puternici. Am citit și am înțeles. Suntem cu adevărat vii.

PARADISUL – CÂNTUL XIV

Acı-mi simt arta-nvinsă de-amintire,
căci astfel fulgera pe Cruce Crist
că n-aflu demn nimic de-asemuire.

Pentru o clipă, Dumnezeu are înfățișare umană. În acel moment, mintea lui Dante este invadată de o strălucire fără margini. Și simte că a înțeles misterul. Imaginației lui îi lipsește forța necesară de a reproduce această revelație. Dar iubirea divină a răspuns deja acelei „*velle*”, adică voinței sale de a cunoaște, mișcând-o asemenea unei roți care se învâрте într-un ritm regulat și uniform, în plină armonie cu universul. Iar nouă nu ne rămâne decât să ne ridicăm în picioare, să ne dregem vocea și să recităm ultimele versuri din *Divina Comedie*.

PARADISUL – CÂNTUL XXX

Și vii scântei roiau fără de fine
din râu, căzând pe florile din maluri,
părând cu aur c-ai tivi rubine.

*Înaltul vis se rupse aici deodată;
ci-mi și porni și-al meu și dor și „velle”,
asemeni roții ce-i egal mișcată,*

iubirea care mișcă sori și stele.

Și iată că o lumină puternică se aprinde în min-
tea noastră, o strălucire în care se contopesc
și se confundă iubirea și cunoașterea. Tăcerea
se înstăpânește. O minune veche se reînnoiește.
Ridicăm privirea din pagină și o îndreptăm spre
înalt, spre stele. Pregătiți să reluăm călătoria.

PARADISUL – CÂNTUL XXXIII

Păru-n culoarea proprie ce-avea
că-n ea al nostru chip îl zugrăvește,
deci și mai adâncit privii în ea.

DIVINA COMEDIE: ÎNTR-O CĂLĂTORIE DE ȘAPTE SUTE DE ANI

„Poetul Dante Alighieri călătorește pe tărâmul morților. Coboară de-a lungul conului răsturnat al Infernului, ajunge în centrul Pământului și apoi din nou la suprafață și vede muntele Purgatoriului. Se cațără pe el și apoi urcă și mai sus, până în Paradis. Pe fiecare dintre aceste tărâmuri, Dante întâlnește sufletele păcătoșilor, apoi pe ale celor care se căiesc și, la sfârșit, pe cele ale fericiților, și vorbește cu toți. Ba mai mult de-atât! În străfundurile Infernului, Dante îl întâlnește pe Lucifer și, atunci când urcă în cer, reușește să vadă chipul lui Dumnezeu.”

Aveam nouă ani când cineva mi-a povestit cam în felul acesta, pentru prima oară, subiectul *Divinei Comedii*, un poem din secolul al XIV-lea compus de poetul florentin Dante Alighieri. Am rămas „cu gura căscată”, la propriu. Se știe că o poveste bună ne face să visăm, creează emoții, ne învață cine suntem, ne ajută să devenim cine ne dorim să fim. Și stârnește întrebări, multe întrebări, mai ales dacă cel care ascultă povestea e un copil. Dar aceasta era mai mult decât o „poveste bună”. Pe atunci încă nu știam că *Divina Comedie* este una dintre cele mai citite, cele mai studiate cărți din lume, tradusă în nenumărate limbi, poate cea mai importantă operă poetică scrisă vreodată. Nu știam că Leonardo da Vinci citise și comentase versurile în piața Santa Croce, la Florența, și nici că Michelangelo ar fi vrut să realizeze mormântul lui Dante. Însă simțeam că, după șapte sute de ani de când a fost scrisă, pe lângă faptul că mi-a stârnit curiozitatea, *Divina Comedie* reușise să mă tulbure. Fusese de ajuns doar să-mi fie pomenită în câteva cuvinte pentru a atinge ceva înlăuntrul meu, lăsându-mă buimac. Prima întrebare pe care mi-am pus-o în acea zi a fost: Oare sunt pregătit să ascult această poveste?

INFERNUL – CÂNTUL I

Părea că el asupra-mi vrea să vie
cu botu-n vânt și-n foamea lui cea mare
părea și zării-o spaimă ca și mic.¹

¹ Toate versiunile din *Divina Comedie* sunt preluate din traducerea lui George Coșbuc. (n.tr.)

CONUL DE LUMINĂ

În acea noapte m-am chinuit să adorm. Mă nelinișteau mii de întrebări. Ce este comic în această poveste, care e motivul pentru care se numește *Comedie*? mă întrebam. Din ce știam eu, comedia era un gen cinematografic și teatral, un spectacol care avea drept scop să distreze și să facă publicul să râdă. Acel titlu mi se părea de-a dreptul neclar. O altă întrebare, pe lângă celelalte, nu-mi dădea pace: Oare Dante a fost cu adevărat în lumea de dincolo? E vorba despre o călătorie reală? Pe când eram copil mi-era teamă de fantome, de păianjeni și de ușile care scârțâie, de o călătorie în lumea de dincolo nici nu mai vorbesc! Părinții mei mă învățaseră că rațiunea e ca o rază care trebuie folosită pentru a lumina întunericul neștiinței noastre, este o strălucire menită să clarifice lucrurile și ne ajută să evoluăm. Dar știam că întunericul este mult mai vast decât micuțul con de lumină al rațiunii. Mai devreme sau mai târziu, cu toții ne trezim pășind în întuneric, mijind ochii și mișcând frenetic „torța” în căutarea unui posibil drum.

INFERNUL – CÂNTUL XXVI

„Voi fii sunteți ai nobilei semințe
și nu născuți spre trai de dobitoc,
ci onoare să cătați și cunoștințe!”